

INLEDNING

TILL EN GRUNDTCEKNING AF

LÄRAN OM

DEN ABSOLUTA FRIHETEN

*vid sin öfvergång till ändlighet i viljan, under
olika skaplynnen, framträdande
såsom RÅTT.*

FÖRSTA AFDELN.

MED FILOSOFISKA FAKULTETENS I ÅBO TILLÅTELSE,

under inseende af

JOHAN HENRIC AVELLAN,

Historiarum Professor,

utgifven

FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE,

och till ompröfning framställd

af

JOHAN ELMERS,

Tavastlänning.

I den Juridiska Lårosalen d. 2 Julii 1827.

på vanlig tid förmiddagen.

ÅBO, tryckt hos J. C. FRENCKELL & SON.

cæ si
tem
const
præm
da; l
ne v
bus l
quus

sita o
peran
tiam

40

*Inledning till en Grundteckning af Låran om
den absoluta Friheten vid sin öfvergång
till åndlighet i viljan, under olika skap-
lynnen framträdande såsom Rätt.*

§. 1.

Det i andens innersta, djupaste sjelfkånsla sig
förkunnande sammanhang med naturen, det
eviga förhållande hvori han står, såsom en
sig sjelf genom egen bestämning motsatt En-
het, kan omiskåneligen utan irring sågas
utgåra den betydelsefulla, omedelbara verk-
ligheten af människans tillvarelse.

Att uttala och framställa en bestämd tan-
ke öfver detta eviga förhållande, (denna Idé),
visar sig derföre ock som en gemensam och
outbliflig syftning icke mindre i den dunkla

sagoålderns aningsrika *Myter*, än i äldre och senare tiders sig med större eller mindre anspråk på ofelbarhet ankunnande *Tros-låror*, äfvensom i alla under hvilka olika skepnader som helst sig företeende vetenskapliga Lårobygnader.

Så komma *bestämda* verk och handlingar, eller uppenbarelser af Gudaväsendet, att utgöra innehållet af de förstnämndas inspirationer.

Så visar sig, i den andra hänsigten, på en eller annan världstrakt, på en eller annan tid, på ett eller annat bestämdt sätt, under en eller annan själfantagen, fruktad, eller ålskad, eller tillbedd gestalt, Verldsanden framträdande, antingen skänkande sin egen Lagstiftning åt ett valdt folk, och sitt välbehag till dess gjorda efter erkända, förhandenvärande naturskröpligheter afmåtta försoningsoffer, eller förkunnande för den förvånade jordkretsen sitt bestämda, fattade rådslag till de åndliga andarnes befrielse och återlösnings.

Så förete sig ock slutligen de i sannin-gens djup varsamt forskande tänkarnes, Filosofernas, serskildta från hvarandra mera eller mindre afvikande systemer, alltid såsom med tydligen skiljbar öfverensstämmelse, sig subordinerande under den ena eller den andra af Ande-Enhetens (Ideens) sig blott skenbarligen i tu delande motsatta bestämdheter,

§. 2.

När vi derföre i sammanhang med det ämne vi företagit oss att skårskåda och framställa, fäste oss vid denna sistnämnda bestämning; finne vi den *ena* stora klassen af Filosofiska lärobygnader, närmande sig till den omedelbara blotta natur- och erfarenhetsmänniskan, lika mycket i åsigter som i uttryck och språkbruk, betrakta den yttre sidan af hennes tillvarelsesätt, eller med ett ord, naturen, (emedan den synes gifva henne den större, rikare och påtagligare massan af de i hennes medvetande förekommande föreställningar), såsom det, allt hvad den innesluter, och således också människan, gement-

samt uppdrifvande och till mognad utvecklande fröet.

Enligt denna åsigt tillägges *naturen* — eller den med ett slags mystiskt våsande behäftade, — genom atomers attraktion och repulsion, genom moleculers kristallisation, genom kemiska affiniteter, genom Naturpunktens spiralrörelse — eller huru som helst tillkomna — *Materien* — en rörelse- och bildningskraft, som sina utvecklingsgrader (potenser) igenom, ifrån anorganism öfvergår, redan inom vegetabilierna, till organism, eller lif-antydande former, och ytterligare inom djurverlden samlar sig till ett sig fritt rörande, sensation ågande, och dertföre äfven annat utom sig recipierande egentligt lif: hvilket väl åter först framställer sig såsom tallösa, ån hopgyttrade, ån lösslitna, vaga, fluktuerande, gestalter, men småningom iklåder sig bestämningarne af strängt begränsade, till ordningar, slag och arter karakteriserade, beräkneliga slägter, tills det ändtligen, liksom i sin krona, slutar sig i den fria sig öfver naturen upphöjande individuella *menniskosjälen*. — — Om nu likväl anden, och med den, frihetens

idé, förnuftet, begreppet, jemte dess abstrakta reflexions-momenter, förstånd och tanke, på sådant sätt komma till existens och verklighet; hvad är denna verklighet (realitet) äfvensom organismen i allmänhet, annat ån produkt, eller resultat af de subordinerade, anorganiska, blinda, bundna och ofria natur- eller verldskrafterna? och sjelfva dessa krafter, såsom sådana, hvad äro de annat, ån föreställningar, absolut toma på allt substantielt våsande? hvad annat ån det från *varandet* evigt lösryckta — i *intet* stannande — a) *intet*? Och till hvad förvandlas, enligt denna

a) Med denna bestämning hafva vi velat antyda motsatsen af hvad Hegel betecknar, då han säger: *det rena varandet och det rena intet äro detsamma*: eller de äro i *blifvandet* väl omedelbarligen åtskilda momenter, men försvinna deri, äfvenså omedelbarligen, det ena i det andra: tillkännage således i *blifvandet* en rörelse i hvilken begge äro åtskilda, men med en åtskilnad som lika så omedelbarligen upplöst sig. Se. Ge. V. F. Hegel. *Wissensch. d. Logik*. B. I. p. 23. Jfr. p. p. 6—43, och dens. *Encykl. d. Wissensch.* §. §. 39—42.

æ
ten
con
pra
da
ne
bus
qu

sita
per
tia

åsiget, ytterligare de stora resultaterne af frihetens Idé: *Rätt, Pligt, Dygd* och *Sedlighet*, om icke till tomta, förbifladdrande irrsken, hämtande sitt upphof ifrån andra föregående lika förgångliga, lika substanslösa fenomen. De kunna dessa uttryck af det sanna människovåsendet, om man också vid denna ståndpunkt söker höja dem till den dignitet de åga, att vara på en gång med sitt innehåll — väl eller lycksalighet — sina egna ändamål, med sanning blott uppställas, som analogier t. e. med blomstrets lysande färger — de visa sin prakt — dessa ljusbrytningar — men blombladen bortfälla visnande, och prakt-dofterna försvinna. Antages åter frihetens yttringar *Rätt, Sedlighet* o. s. v. hvilket äfven varit fallet, *b)* till medel, eller konst-

b) Att bland de Gamle, Aristipps och Epicurs m. fl. lära om människans yttersta ändamål (*telos*) lycksaligheten, den förres, den genom blott jämförelse de närvarande sensations-njutningarne emellan (*ἡδονὴ ἐν νῦνῳ*), den senares, det genom jämförelse njutningarne emellan, samt tillika beräkning af deras medel och följer uppkommande lugna välbefinnandet (*ἡδονὴ κατασκευαστική*), an-

stycken för nya effekter; för människoväl eller lycksalighet; hvarmed kunna då de och

tog dygden för ett blott medel till lycksalighetens vinnande, insåg redan Cicero, då han de *Offic. L. III. Cap. 33* säger: *Atqui ab Aristippo Cyrenaici, atque Annicerii (Philosophi nominati) omne bonum in voluptate posuerunt, virtutemque censuerunt ob eam rem esse laudandam, quod efficiens esset voluptatis, quibus obsoletis floret Epicurus; ejusdem fere adiutor auctorque sententiæ.* Att likaledes nyare så kallade Filosofer, betraktat dygd och Sedlighet antingen som ett politikens konststycke, eller oftare, såsom blott en egoismens produkt, derom lemnas allmänt kända, uppenbara vedermälen, i de med denna fråga i sammanhangstående skrifter, som tillhöra namnen: Mandeville, Rochefaucauld, Helvetius, Voltaire m. fl. äfvensom öfverhufvud i de så kallade Encyklopedisternas. Till denna åsigt hade alla dessa kommit, dels genom inverkan af den tidsande, som på deras tid och ort, i synnerhet i de högre ståndens lättsinnighet och egoism, gjort sig i lefnaden gällande, dels genom den *materialistiska* och *empiriska* sensualism, som, med en dylik lefnadsanda, i samband, den förra i *HEBBES*, och den sednare i *LOCKES* Filosofiska system

deras resultat — lyckaligheten — bättre jemföras, än med den optiska Konstnårens pro-

förut hade uttalat sig. — Såsom vederläggare af dessa tvenne sistnämndas lärobyggnader, inom deras fädernesland, må här i synnerhet och främst anmärkas Cumberland och Schaftesbury, hvilka antogo ett särskildt moraliskt sinne — en välvilja mot människor och mot Gud. — Genom verkliga förhandenvarandet, eller åtminstone anlaget till detta sinne, var derföre, yrkade de, dess utbildning till dygd en människonaturens egen fordran. Detta system utfördes snart efter dem ytterligare af Hutcheson, hvilken närmare sökte bestämman skilnaden emellan egoism och sedlighet, derigenom att han antog det sedligt goda, och de derifrån utgående sedliga böjelserna, äfvensom de derigenom bestämda oegennyttiga handlingarne hafva sin grund — icke i nytta eller egen fördel, icke i någon sympatetisk eller sedlig förnöjelse, icke i sanningen och det teoretiska förnuftet, äfvensom icke i Guds vilja såsom uppenbarad — utan endast i en egen *känsla* eller *drift*, hvilken såsom sådan äger ett eget värde, en bjudande kraft och bestämmelse, att hålla människans alla öfriga krafter och drifter i ordning, och slita striden emellan hennes egennyttiga och oegennyttiga syftningar, just

dukt: *fantasmaskopet*, med sina tillbehör, som med tillhjälp af det anbragta eldskenet utskic-

genom den egna riktning, som ur denna grunddrift eller känsla sålunda skulle uppkomma. På denna drift eller känsla bygde han sedermera såsom princip hela sitt system af Pligt och Rätt. Men vid närmare uppmärksamhet till betydelsen af en, om också med denna noggrannhet bestämd drift, eller känsla, inses likväl klart, att den såsom drift icke annat kan än, jemte öfriga vaknade förhandenvarande drifter, utgöra ett gemensamt i känslorna förekommande innehåll för subjektets vilja, och tillika såsom sådan alltid utgöra en egoistisk bestämningsgrund. Skälet således hvarföre den, såsom drift, skulle gälla framför de öfriga, såsom bjudande och ordnande kan icke ligga gifvet i den, såvida den är blott drift eller känsla. — Ytterligare måste än härvid tagas i betraktan, att hvarje känsla och drift, såsom blott sådan, alltid måste vara ett *något*, som blott i erfarenheten eller medvetandet angifver sig såsom verkligt, och att den derföre, lika med allt slags yttre varande och allt slags *sinne*, så vidt det icke uppkommer såsom en nödvändig bestämning af det *inre varandet*, eller af *Idéens innersta fria grundväsande*, endast utgör en grundlös tillfällighet

kar i mörkret sina *fantasmagorier*, liksom blott för att i sin fram- och förbiskymtande

— ett substanslöst, tomt skenväsende. — Möjligheten af denna drifts, eller känslas absoluta uteblifvande kunde, i följd häraf, hos åtminstone åtskilliga subjekter, tänkas verklig — och hvilken uppenbar öfverträdare af Pligt och Rätt kunde då någonsin rättvisligen dömas eller bedömas, såsom sådan? — Han ägde åtminstone alltid en orsak — om hvars sanningslöshet och ogiltighet ingen domare kunde sjelf vara öfvertygad — att yrka, det han alldeles ingen känsla, ingen drift i sitt medvetande ägde, som på något sätt afstyrt honom ifrån den pligts öfverträdelse, eller det Rätts-brott, hvarföre någon annan af naturen mera gynnad — med denna finare, ädlare känsla begåfvad — hade för sin del anledning att, antingen som angifvare anklaga, eller som domare döma honom brottslig. Korteligen, antagandet af en sådan omedelbar känsla eller drift, som ett blott yrkadt, allmänligt factum, medför äfven antagandet af menniskor, som möjligen redan på förhand, genom sjelfva sin natur äro bestämda, antingen till ansvarslösa, ursäktliga brottslingar, eller, såsom sådana, till beständiga slafvar. Här redan visar sig på förhand, det friheten måste utgöra någonting

existens, de facto förkunna den satsen: *allt är skugga, ingenting verklighet?*

substantielt hos menniskan, och tillika att detta substantiella måste finnas i den tänkande principen eller förnuftet, på hvars sanna, ehuru andliga, verklighet icke någon lärar tvifla, som blott kan tänka betydelsen af det *jag* han uttalar, eller lärt sig skilja emellan sitt *sjelfmedvetande* och det öfriga omedelbara medvetandet, eller alla de föreställningar han med *detta sjelf* förbinder. Men den som en gång rätt uppfattat friheten, såsom förnuftets eget, i all handling sig ytterligare förverkligande väsende, kan icke heller undgå att åtminstone till någon del ana, det all sanning och dess vetande äfvensom all tro och allt tvifvel endast utgöra resultat, ehuru under olika bestämdheter, eller utvecklingsgrader, af det i och för sig fria grundverkliga förnuftet, eller af det sina grundbestämmingar i sig, sig sjelf till innehåll gifvande *begreppet*. — Härigenom framställer sig ock vidare, att det ytterligare inseendet af sammanhanget i detta förhållande, genom det substantiellas sjelfverksamhet — tanken — måste kunna förmedlas till verklighet, och dermed grundvetenskapens för all vetenskap, Filosofens, sanna och högsta ståndpunkt blifva uppnådd.

Det torde således, vid dessa slutlednings- och jämförelser riktighet, visa sig som

Men sedan vi nu här sökt beteckna ensidigheten och grundlösheten af de principer hvarpå, så väl HOBBS och LOCKE, som deras förnämsta motståndare, bygt sina systemer; sedan vi, hos äfven de sistnämde, trott oss röja, det de fullkomligen misslyckats i sitt bemödande, att uppsöka en fast och sjelfstående grundval för människans väsentligaste interesse, Sedlighet och Rätt; synes oss, äfven en blick böra fästas vid det system som den af en varm genialisk anda, men äfven af sina lefnadsöden till en misantropisk sinnesstämning, hänförde ROUSSEAU, riktade, icke mot Encyklopedisternas första grundprincip, utan blott mot några partiella resultat af deras läror, och mot de med dessa i öfverensstämmelse stående hans egna naturlynne, och hans, äfven af den barndomsuppföstran han sjelf åtnjutit, understödde och temligen stadgade, naturrättskaffenhets mest sårande sidor af hans tids sedeförderf. Af denna sin yttre individualité, på sådant sätt hufvudsakligast, och af sitt inre substantiella, fria andeväsende, endast ifrån begreppets subjektifva sida bestämd, förblef han, all sin tid, ehuru en högst bildad, likväl blott en verklig naturmänniska. — Han visste och